

אכילה ושתייה בראש השנה

מנהג ישראל לאכול ולשתות בראש השנה, כדברי הירושלמי המפורסמים (ר"ה א, ג): "אי זו אומה כאומה הזאת, בנוהג שבעולם אדם יודע שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו, שאינו יודע היאך דינו יוצא, אבל ישראל אינן כן, אלא לובשים לבנים ומתעטפין לבנים ומגלחין זקנם ואוכלין ושותין ושמחים, יודעין שהקב"ה עושה להן ניסים". ויש לברר מה גדר דין האכילה והשתייה ביום זה.

והנה המשנה ברורה (תקצו, א) הביא בשם הפוסקים שהוא מפני שיום ראש השנה שייך במצות "ושמחת בחג" שאף הוא נקרא חג, שנאמר (תהילים פא, ד): "בַּפֶּסֶחַ לַיּוֹם חֲגֵנוּ", ואמרו חז"ל (ר"ה ח.): "איזהו חג שהחדש מתכסה בו, הוי אומר זה ראש השנה". אולם קשה לראות בדרשה זו מקור של ממש לדין של אכילה ושתייה ביום זה, שכן בודאי ראש השנה אין בו דין "ושמחת בבחגך", שכן לא מביאים בו קרבנות חגיגה ושמחה, ואין זה אלא רמז בלבד.

והיה מקום לומר שדין אכילה בראש השנה הוא מצד שהוא יום טוב, שבימים טובים יש דין כבוד ועונג, כלשון הרמב"ם (יום טוב ו, טו) "כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה, כך כל ימים טובים שנאמר לקדוש ה' מכובד, וכל ימים טובים נאמר בהן מקרא קדש". וכך אוכלים ושתים בו מדין עונג. אולם יש להקשות על עיקר דברי הרמב"ם שנוהג עונג ביום טוב, הלא ידוע שנחלקו התנאים (פסחים פח:): אם מותר להתענות בימים טובים, ששיטת רבי אליעזר היא או כולו לה' או כולו לכם. הגמרא אומרת על כך שבשבת הכל מודים דבעינן נמי לכם, שנאמר "וקראת לשבת עונג". ואם נאמר שדין עונג נוהג ביום טוב כמו בשבת, א"כ מדוע בכל יו"ט ר"א אינו מודה דבעינן נמי לכם מצד חיוב עונג. ולכאורה מוכח שעונג אינו נוהג ביו"ט אלא רק שמחה, ולכן מאחר שלשיטת ר"א השמחה הוא באופן של או כולו לה' או כולו לכם, אין חיוב לאכול ביו"ט. ומה שהביא הרמב"ם מקור לדין עונג ביו"ט מהכתוב "ולקדוש ה' מכובד", הלא הגמרא מביאה פסוק זה על יוה"כ דווקא (שבת קיט.): "מאי דכתיב ולקדוש ה' מכובד, אמר ליה, זה יום הכפורים, שאין בו לא אכילה ולא שתייה, אמרה תורה כבדהו בכסות נקיה". הרי ש"קדוש ה' מכובד" זה יוה"כ שאין בו עונג אלא רק כבוד, ואיך הרמב"ם הוציא מכאן דין עונג לכל ימים טובים.

ונראה לומר בזה, שחיוב האכילה והשתייה ביו"ט נלמד מעצם קדושת היום, שמאחר שהוא "מקרא קודש" הרי בכלל זה אכילה ושתייה. וכן מצאנו בחז"ל בכמה מקומות "ובמה אתה מקדשו, במאכל ובמשתה ובכסות נקיה".

לפי זה יובן היטב לשון הכתובים, כאשר היו העם מתאבלים ובוכים בראש השנה, ואמרו להם לא לבכות ולאכול ולשתות ולשמוח, וכך נאמר "היום קדש" הוא לה' אֶלֶּהֶיְכֶם, אֵל תִּתְאָבְלוּ וְאֵל תִּתְכַּבְּדוּ, ועוד נאמר "אֶכְלוּ מִשְׁמְנִים וְשָׁתוּ מִמֵּתְקִים וְשִׁלְחוּ מִנּוֹת לְאִין נֶכֶן לוֹ כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֶדְנֵינוּ", ועוד נאמר למתעצבים באותו יום "וְהָלוּם מִחֲשִׁים לְכָל הָעָם לְאֹמֶר הַסּוּ פִי הַיּוֹם קָדֵשׁ". הרי שענין זה שאין להתאבל אלא לאכול ולשתות מוסבר בכל מקום משום קדושת היום, שהיא מחייבת מאכל ומשתה ולב טוב ולא אבלות.

ועדיין יש מקום לשאול, שמצאנו בדברי חז"ל שיום ראש השנה היה **מיוחד** באכילת בשר יותר משבתות ומחלק משאר המועדים, שאמרו "בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט, בתה מכרתי לשחוט, ואלו הן: ערב יום טוב האחרון של חג, וערב יום טוב הראשון של פסח, וערב עצרת, וערב ראש השנה" (חולין פג.). וטעם דבר זה הוא מפני ריבוי שחיטת הבהמות לבשר בארבעה פרקים אלו, כפי שכתב רש"י שבארבעה פרקים אלו "דרך ישראל לעשות סעודות". ויש לתמוה קצת, שאם אכילה ושתייה בראש השנה היא רק מצד קדושת היום, ובשבתות **נוסף** על כך גם ענין "עונג", ובימים טובים **נוסף** על כך גם ענין "שמחה", מדוע מרבים באכילת בשר בראש השנה יותר מבשבתות וחלק מהימים טובים.

והנראה בזה, שביום ראש השנה נאמר "זכרון תרועה", היינו שאנו קוראים אל ה' על ידי התרועה, והוא "שומע תרועת עמו ישראל ברחמים" וזוכר אותנו לטובה. ומאחר שה' זוכר אותנו לטובה יש בכך שמחה גדולה מאד, ואנו מקפידים לשמוח על כך בבשר יותר אפילו מבשבתות וחלק מהימים טובים. ובאמת ריבוי המעדנים ביום זה [יותר מאשר מצד עצם קדושת היום] אינו מדין התורה אלא רק מצד הנהגת כלל ישראל. וכך מיושב היטב לשון הירושלמי "אי זו אומה כאומה הזאת... לובשים לבנים ומתעטפין לבנים ומגלחין זקנם ואוכלין ושותין ושמחים", שמשמע שיש כאן ענין של הנהגת עם ישראל ולא שכך צייתה התורה. ומבואר היטב לפי הנ"ל, שאמנם מצד דין קדושת היום צריך לאכול ולשתות וללבוש כסות נקי, אבל ריבוי מעדנים ולבישת לבנים הוא מהענינים הנוגעים לעונג ושמחה, ואין אנו מצווים כך בראש השנה, אלא שאנו נוהגים כך מעצמנו מאחר שאנו בטוחים שהקב"ה שומע קול תרועתנו ברחמים וזוכר אותנו לטובה. והוא בכלל מה שנאמר (דברים ד, ז): "כִּי מִי גֹי גָדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרִבִּים אֵלָיו, פֶּה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קְרָאנוּ אֵלָיו", שאנו מובטחים בכל פעם שאנו קוראים אליו על ידי השופר בר"ה הוא קרוב אלינו לשמוע קול צעקתנו.